FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
Journal of Social Sciences

p-ISBN:1300-9702 e-ISBN: 2149-3243

TUNCELİ İLİNDE ALEVİ İNANÇ TURİZMİ ROTALARI*

Flame Faith Tourism Routes in Tunceli Province

Gülsen AYHAN[1] ve Ayşe ÇAĞLIYAN[2]

[1]*Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Kilis, gulsen.ayhan@kilis.edu.tr,* orcid.org/0000-0001-5713-1421

[2]*Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Elazığ, acaglayan@firat.edu.tr,* orcid.org/0000-0002-0268-2127

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi
Geliş/Received:
31.03.2021
Kabul/Accepted:
16.05.2021

DOI:
10.18069/firatsbed.906608

Anahtar Kelimeler
Turizm, İnanç Turizmi, Tunceli, Alevilik, Rota

ÖZ

Turizm türlerinden olan inanç turizmi, kutsal sayılan mekânların insanlar tarafından ziyaretleri ve bu ziyaretlerden sağlanan sosyo-ekonomik kazanç olarak ifade edilmektedir. Tunceli'de, Alevilik kültürünün etkisi ile çok sayıda türbeler, ocaklar ve farklı ziyaret mekânları bulunmaktadır. Alevi kültürünün kendine özgü bu ziyaret mekanları ile Tunceli önemli inanç turizmi potansiyeline sahiptir. Bu ziyaret yerleri gerek yurt içi gerekse yurt dışından birçok ziyaretçiyi kendine çekmektedir. Bu amaçla Alevilik kültürüne özgü turizm potansiyeli olan bu mekanlar; arazi gözlemleri ve turizm acente rehberlerinden alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmiştir. Arazi çalışmasında ziyaret yerlerinde görüşmeler gerçekleştirilmiş ve mekanlar fotoğraflanmıştır. Sayıca çok fazla olan bu ziyaret mekanlarından inanç turizmi potansiyeli oluşturan 22 mekan tespit edilmiştir. Sonraki süreçte inanç turizm potansiyeli olan ziyaret yerleri, durak noktaları olarak belirlenmiş ve rota planlaması yapılmıştır. Rota planlamasında il merkezi başlangıç kabul edilmiş, beş rota kurgusu yapılmıştır ve inanç turizmi koridoru ortaya konulmuştur. Ele alınan konunun litreratürde değinilmemesi önemli bir motivasyon oluşturmakla birlikte inanç turizmine yönelik potansiyel olan noktaların tespiti ve bunların durak noktası olarak belirlenip rota planlamasının yapılması yerel ekonomi için önemli fırsatlar oluşturacaktır.

Keywords
Tourism, faith tourism, Tunceli, Alevite religion, Route.

ABSTRACT

One of the several types of tourism, faith tourism entails the visits to sacred places and resulting socio-economic revenues. In Tunceli hosts several tombs, associations and various places of interest due to the prominent Alevite culture. Tunceli has a significant faith tourism potential for due to these unique Alevite places of interest. These sites attract several domestic and international visitors. Thus, the present study aimed to determine the Alevite sites with tourism potential in the province based on the data collected in field observations and tourism agency guides. During the field study, interviews were conducted at the places of interest and these sites were photographed. Among these venues, 22 places of interest with faith tourism potential were identified. Next, these places with belief tourism potential were determined as stopping points and a faith tourism route was planned. The route was planned to start at the central provincial, and five routes were planned to create a faith tourism corridor. Although the lack of studies on the topic in the literature was an important motivation, the determination of the points of interest with faith tourism potential and the assignment of these points as stop points on a touristic route would lead to important gains for the local economy.

Atıf/Citation: AYHAN, G. ve ÇAĞLIYAN, A. (2021). Tunceli İlinde Alevi İnanç Turizmi Rotaları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 31, 2(583-606).

Sorumlu yazar/Corresponding autohor: Gülsen AYHAN, gulsen.ayhan@kilis.edu.tr

1. Giriş

Toplumlarda sosya-kültürel ve ekonomik olarak görülen değişikliklerle birlikte ihtiyaçların değişmesi farklı turizm etkinliklerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Günümüzde turizm taleplerinde yaşanan değişimler ile birlikte turizm mekânları sadece turistlerin dinlendikleri ve tatillerini geçirdikleri mekânlar olmaktan çıkmıştır. Turistler bunların dışında eğitim seviyesini arttırmak, dünya görüşünü geliştirmek, yeni yerleri keşfederek bu yerlerin tarihi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmak aynı zamanda da dini ortamları ziyaret ederek manevi huzur aramak ve inandıkları dinin gereklerini yerine getirmek gibi motivasyonlara bağlı olarak güdülendikleri görülmektedir (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 629). Bu değişim içerisinde özellikle son yıllarda alternatif turizm kapsamında inanç turizmi öne çıkmaktadır. Kutsal yerlerin farklı dinlere sahip olan turistlerce ziyaret edilmesi ve bu durumun turizm kavramı içerisinde yerini bulması inanç turizmi olarak adlandırılmaktadır.

İnsanoğlu yaratılış gereği olarak inanmaya yatkındır, bireysel ve toplumsal olarak da din kavramı ile her zaman karşı karşıyadır. Kültür aktarımının sağlanmasında ve ahlaki olarak şekillenmede din olgusu oldukça önem arz etmektedir (Turan ve Meydan, 2019: 8). Böylelikle din olgusunun yansıttığı kültür, inanç turizminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kültürel miras ve inanç turizmi birbirlerini etkileyerek ve gelişimlerini destekleyerek yeni gelişme gösteren turizm türleri arasında yerini almıştır. Tarihten günümüze din kavramı seyahatler için güçlü bir motivasyon kaynağı olmaktadır. Bu durum turizm ve inanç arasında erken dönemlerden günümüze kadar yakın bir bağlantı olduğunu göstermektedir. İnanç turizmin geleneksel olarak başlangıcı hac ziyaretleri olarak kabul edilebilir. Ancak geleneksel hac turizminin dışında camiler, kiliseler ve tapınaklar gibi ibadet alanlarına olan ilgi artmaktadır. Bu mekânlar birer turizm merkezi haline gelmektedir (Henderson, 2002: 447). İnanç turizmi kapsamında dini binalar, ritüeller, festivaller ve dini törenlerle ilgili olan olaylar önemli turistik çekicilikleri oluşturmaktadır.

Kültür turizmi ve inanç merkezlerinin reklamının artması ve pazarlamasının yapılması bu merkezlere olan ilginin artmasını sağlamıştır. Böylelikle bu mekânlara manevi ziyaretçiler dışında farklı kültürlere meraklı olanlar tarafından da ziyaretler yapılmaktadır. İnanç turizmi günümüzde var olan dinlerle ilgili olmak zorunda değildir. Dünya'da ve Türkiye'de tarih boyunca çok farklı medeniyetler var olmuşlar ve farklı dini inançları yaşamışlardır. Kültürel miras, dini olayların gerçekleştirildiği geçmiş dönemlerin izlerini taşıyan yapılardır (Kozak, 2015: 40). İnanç gereği yapılan tapınaklar, kiliseler, türbeler, mabetler ve heykeller gibi pek çok tarihi ve kültürel miras bırakmışlardır. Bu değerlere olan merak inanç turizminin yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

İnanç turizmi diğer turizm türlerinden farklılıklar göstermektedir. Yıl boyunca yapılabilmesi ve turistlerin inanç merkezlerine yaptıkları seyahat ve diğer harcamaların daha az olması ülkeler arasında inanç turizminin öneminin artmasına neden olmaktadır (Karaman ve Usta, 2006: 473). Yılın tüm dönemlerine yayılan bir turizm etkinliği olması, farklı kültürlerin tanınması ve kaynaşmasına ortam hazırlaması gibi özellikler inanç turizmini avantajlı hale getirmektedir. Bu turizm çeşidi ziyaretçi sayısının ve bu sektörden elde edilen kazancın hızla arttığı bir sektördür. Ülkeler arasında ve ülkeler içinde inanç mekânlarına yapılan turizm aktivitelerinden elde edilen gelirler değişmektedir. Güney Amerika'nın 10 milyar dolar bu sektörden kazanç sağladığı tahmin edilmektedir. Amerika Seyahat Endüstrisi Birliği'nin Raporuna göre turizm amaçlı yapılan seyahatlerde her dört kişiden biri dinsel ziyaretlerle ilgilenmektedir. Son otuz yıldır inançlı insanların aldıkları ürünler ve servislerde farklılıklar görülmüştür yani harcama alışkanlıkları değişmiştir (Wright, 2007: 8).

Dünya İnanç Turizmi Birliği (WRTA) başkanı Kevin J. Wright (2008)'in hızla büyüyen pazardan pay satın almak isteyen işletmelerin sunduğu öneriler ve stratejiler şunlardır:

- İnanç turizm pazarını güçlendirebilecek bir yönetici istihdamın sağlanması,
- İnanç merkezlerinin pazarlanmasına yönelik broşürler ve materyaller hazırlanması,
- Seçilen pazara uygun olan ürünlerin hazırlanması,
- Cross-sell: İnanç turizmine dayalı olarak yapılan ürün ve servislerin yanı sıra inanç turizmi dışında başka ürünler ile desteklenmesinin sağlanması,

➢ İnanç turizmi pazarına yönelik olarak 2007 yılında kurulan Dünya İnanç Turizmi Birliği ile işbirliği halinde olunmalıdır (Wright, 2008: 35).

Bulunduğu coğrafi konumu itibariyle Türkiye; doğu ile batı medeniyetlerinin birbirini etkilediği ve farklı medeniyetlerin kesişme noktasında bulunduğu, birçok devlete ev sahipliği yaptığı ve çok sayıda kültürel mirası bünyesinde bulunduran bir ülkedir. Anadolu'nun Türkleşmesinden önceki ve sonraki dönemlere ait kültürel miras örneklerinin yer aldığı mekânlar ve yerleşmeler kültürel turizm destinasyonu olmuşlardır ya da potansiyelleri bulunmaktadır ve bu miraslara yönelik turlar yapılmaktadır (Günal, Alaeddinoğlu ve Şahinalp, 2009: 282). Kültürel mirasların en önemlisi inançsal değerlerdir ve dini yapılar ile varlıklar turizm için birer zenginlik oluşturmaktadır (Özgen, 2012: 257).

Türkiye, İslam dini için önemli bir merkezdir çünkü bin yılı aşkın bir süredir bu topraklara egemen olan Türk-İslam kültürünün önderliğini yapmıştır. Yine altı yüzyıl İslam dininin önderliğini yapan Osmanlı Devletinin yapmış olduğu dini eserler de sayıca bir hayli fazladır. Bütün dini eserlerin yanında manevi kimliği ile "evliya'' olarak bilinen insanlara ait ziyaret yerleri, yatırlar, türbeler, ocaklar ve camiler de hemen hemen her şehrimizde kutsal değerler olarak bulunmaktadır. Bu yerler yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilmektedir (Sargın, 2006: 4).

Türkiye'de inanç turizmine ile ilgili yapılan ilk çalışmalar 1995 yılında başlamıştır. 1995-1998 yılları arasında yabancı tur operatörü, din adamı ve ilgili uzman kişilerin katılımlarıyla "inanç turizmi" turları yapılmıştır. Anadolu'da farklı dinlere mensup inanç turizmi potansiyeli sunan mekânlar bulunmaktadır. İslam dinine ait olan Topkapı Sarayı, Edirne'de Selimiye Cami, Konya'da Mevlana Türbesi, Eyüp Sultan Cami gibi ziyaret merkezleri vardır. Hristiyan dinine ait olan Efes, İznik, Antakya ve İstanbul illerinde ve Musevi dinine ait olan Şanlıurfa ve Hatay'da önemli ziyaret merkezleri bulunmaktadır (Sargın, 2006: 3; Tapur, 2009: 477). Bu bağlamda Tunceli, Alevilik açısından önemli bir inanç merkezidir. Tunceli nüfusunun yaklaşık olarak % 90'ı Alevi'dir ve sürekli göç veren iller arasındadır. Bu nedenle farklı illerde ve yurt dışında yaşayan Tuncelili Aleviler, Tunceli'ye geldiklerinde inanç turizmi mekânlarını ziyaret etmektedirler. Türbeler, ocaklar, ziyaret yerleri ve cem evleri gibi inanç turizmine dayalı mekânlar fazla olduğu için önemli bir inanç turizmi potansiyeli bulunmaktadır.

Bu çalışma, Tunceli'deki inanç turizmi potansiyeline dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Çünkü gerek literatürde gerekse de ulusal turizm politikalarında Tunceli'deki inanç turizmi potansiyeline gerekli ilgi yeterince gösterilmemektedir. Bu bağlamda Alevilik inancına dayalı olan mekânlar tespit edilerek bu mekânlar merkez başlangıç alınarak farklı rotalar oluşturulmuş inanç rotaları ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmanın ele alınmasında bir diğer neden ise Tunceli'nin bulunduğu coğrafi konum özelliklerinden dolayı ekonomik açıdan gelişemeyen bir alan içerisinde kalmasıdır. Turizmin geliştirilmesi topyekûn bir kalkınma olarak düşünüldüğünden Tunceli için olumlu etkiler oluşturacağı beklenmektedir ve yaşanan nüfus kayıpları turizmin sağlayacağı iş istihdamı ile önlenebilecektir (Arslan vd; 2009: 468). Kendine özgü olan inanç değerlerine sahip olması ve buna bağlı birçok ziyaret yerlerinin bulunması inanç turizmi potansiyeli yönünden olumlu gelişmelere yol açabilecektir. Dolayısıyla çalışmanın dikkat çektiği durum Tunceli'deki inanç turizmi potansiyeli varlığıdır. Bu merkezlerin tanınması ve çekim merkezi haline getirilmesi Tunceli'ye katkı sağlayacaktır.

Çalışma alanımızı oluşturan Tunceli, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nün, Aşağı Murat dağlık yöresinde yer almaktadır (Şekil 1). İlin kuzeyinde Erzincan, doğusunda Bingöl ve Elazığ, güneyinde Elazığ, batısında ise Erzincan ve Elazığ ili bulunmaktadır. Doğuda Bingöl Dağları ve Peri Suyu, güneyde Keban Baraj Gölü, kuzeyde ve batıda Munzur Dağları ve Karasu ırmağı ile çevrilidir. Tunceli, 7.774 km² yüzölçümü ile Türkiye topraklarının % 1'ini kaplamaktadır. Ortalama yüksekliği 1264 m'dir ve yükselti güneyden kuzeye ve batıdan doğuya doğru artış göstermektedir (Durmuş, 2010: 84-113). Kuzeyinde Doğu Torosların devamı niteliğinde olan Munzur ve Mercan dağları bulunmaktadır ve yükseltisi 3500 m'ye ulaşmaktadır, güneyi ise 945 m'ye kadar alçalmaktadır. Kuzeyi ve güneyi arasında 2500 m yükselti farkı olan çok engebeli bir topografyaya sahiptir. Tunceli dağlar hem yüzey suları ile aşınarak hem de akarsular tarafında derin bir şekilde oyularak yüksek platolara dönüşmüştür. İlin toprakların % 25 platolarla kaplı olup, Munzur Dağlarının ve Bağırpaşa dağlarının doruk bölgelerinde yüksek sırtlarla çevrilmiş yüksek düzlüklerdir (Durmuş ve Çağlıyan: 2009: 85).

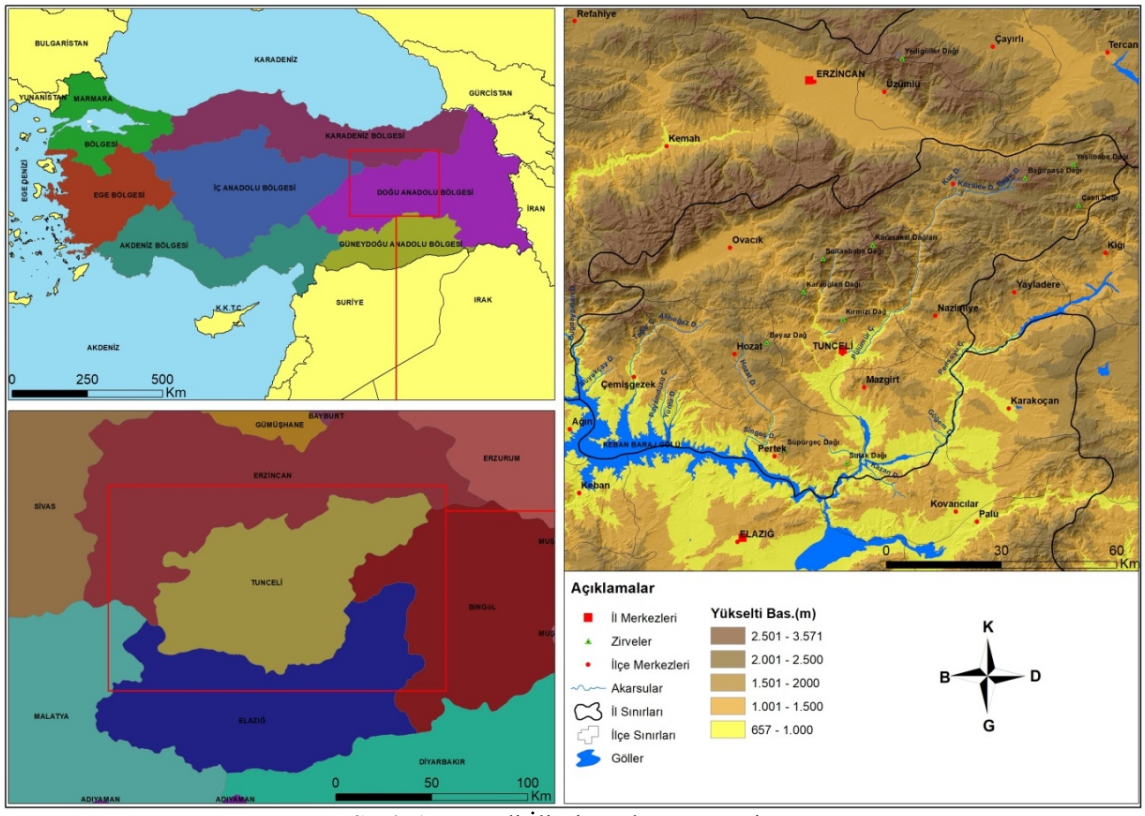

Şekil 1. Tunceli İli'nin Lokasyon Haritası

İnanç turizmi, kültürel değerlerden oluşmaktadır ve amaçlı turizm grubu içerisinde bulunmaktadır (Kozak vd; 2015: 35-36). Tunceli'de de kendine özgü olan birçok inanç değerleri bulunmaktadır ve bunların inanç turizmine kazandırılması gerekmektedir.

2. Materyal ve Metot

Araştırma temelde Tunceli ölçeğinde inanç turizmine ilişkin potansiyeli belirleyip yerel kalkınma için fırsatları sunmayı hedeflemektedir. Sosyo-ekonomik fırsatlar bu mekâna ilişkin biçimlendiği için bulgular ve sonuçlar bu ortam içerisinde anlamlıdır ve genelleme yapılamaz. Bu nedenle araştırma sahasında fırsatların ve olguların toplumsal ve mekânsal ilişkiler içerisinde nasıl oluştuğu belirlenmelidir. Bu durumda araştırmanın desenini; mekânsal fırsatların ve olguların anlaşılmasına olanak tanıyan, çeşitli veri tiplerinin bir arada kullanılmasına fırsat veren durum çalışması (case study) oluşturmaktadır. Böylelikle gözlem tekniğiyle elde edilen nitel veriler, CBS yardımıyla sayısallaştırılmış ve haritalandırılmıştır. Araştırılan konuyla ilgili betimsel ve gerçekçi bir durum sunabilmesi için bu verilerin doküman incelemesi ve mülakat tekniklerinyle elde edilen ampirik kanıtlarla desteklenip bütüncül bir biçimde tanımlanması, yorumlanması ve analizidir (Yin, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2008: 89; Güney ve Somuncu, 2018: 103).

Çalışma kapsamında ilk kullanılan veri toplama tekniği olan gözlem, sosyal bilimlerde çeşitli şekillerde gerçekleştirilen sözlü ve sözsüz olarak yapılan eylemlerin sistematik bir şekilde izlenmesi ve incelenmesi ile oluşan veri toplama tekniğidir. Gözlem tekniği, beşeri coğrafya çalışmalarında sosyal olguların ve bunların mekân görünümü (landscape) üzerindeki etkisini ile bireylerin ve toplumların davranışları ile ilişkilerini gösteren verilerin hangi bağlamda değerlendirilip yorumlanması gerektiği konusunda araştırmacıya önemli ipuçları verdiği için son derece önemli olan bir tekniktir (Özgüç, 1994: 64). Bu teknik, araştırmamızda ilk olarak 25-28 Eylül 2020 tarihinde katılımsız gözlem şeklinde uygulanmıştır. Bu saha çalışmasında gözlem formu doldurulmuş, ilgili notlar alınmış ve fotoğraflar çekilmiştir. Bu sayede ilk gözlem sürecinde, alanla ilgili problemler kayıt altına alınmış ve araştırmanın problemini belirlememize katkı sağlamıştır. İkinci

gözlem süreci 2-5 Kasım 2020 gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte inanç turizmine ilişkin mekânlar belirlenmiştir.

Kullanılan ikinci veri tekniği harita analizleri uygulanarak elde edilmiştir. Haritalar oluşturulurken Coğrafi Bilgi Sistemlerinden faydalanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle gözlem sonucu elde edilen inanç turizmine ilişkin destinasyon verileri Google Earth ortamında sayısallaştırılmıştır. Ardından sayısallaştırılan lokasyon verileri ArcGıs programında inanç değerleri ve karayolları verileri takip edilerek rotalara ilişkin temel veriler oluşturulmuştur. Son olarak da ArcGıs ortamında analizlerin yapılması rota haritaların türetilmesi gerçekleştirilmiştir. Alevilik kültürüne ait olan mekânlar tespit edilerek, ArcGıs 10.3 programında mekânsal istatistikler yapılarak beş inanç rotası belirlenmiş ve rota kurgusu yapılmıştır. Turistik yerler arasındaki anlamsal ve ölçek ilişkileri, bu ilişkilerin ağ örüntüleri ve deneyim tasarımı rotalar aracılığıyla oluşturulmaktadır. Rotalar odaklandığı değerlere göre sınıflandırılmaktadır (Timothy ve Boyd, 2015: Görmüş, vd; 2021: 87). Oluşturulan beş rota haritasında başlangıç noktası Tunceli şehri olarak belirlenmiştir, rotalar genellikle yol güzergâhlarına göre ve ilçelere olan yakınlığı göz önüne alınarak seçilmiştir ve rotaların ortalama toplam uzunluğu belirtilmiştir. Rotalar; renklere göre mavi, yeşil, kahverengi, sarı ve kırmızı rota olarak isimlendirilmiştir.

Çalışmada veri toplama amacıyla kullanılan üçüncü teknik mülakat olmuştur. Mülakat, probleme ve tespitlere yönelik olarak yapılan kişilerin düşünceleri ve deneyimleri ile ilgili bilgi toplamasına olanak sağlayan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yarı yapılandırılmış mülakat formuyla, verilerin toplanması için yapılan mülakatlarda, pandemi koşulları nedeniyle toplam 12 kişi ile görüşülmüştür (Tablo 1). Görüşmeler ortalama 10-15 dakika sürmüştür ve yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formundaki soruların, paydaşlara yöneltilebilmesi için ilgili kişinin mekân hakkında bilgisi ve görme deneyimine sahip olmasını gerekli kılan bir yapıya sahip olması nedeniyle, amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda, görüşmeler için destinasyonu ziyarete gelen kişiler ile yetkili kişiler belirlenmiş ve mülakat yapılmıştır.

Tablo 1. Katılımcı Profilleri

Paydaş Grubu	Temsil Kodu	Yaş Aralığı	Cinsiyet	Görüşme Tarihi	Görüşme Yeri
Acenta Çalışanı	A1	50-55	E	02/11/2020	Tunceli/Dilek Taşı Ziyareti
Ziyaretçi	A2	45-50	K	02/11/2020	Tunceli/Ana Fatma Ziyareti
Ziyaretçi	A3	60-65	E	25/09/2020	Tunceli/Gargavan Ziyareti
Tesis Çalışanı	A4	50-55	E	25/09/2020	Tunceli/Zülfikar Ziyareti
Ziyaretçi	A5	50-55	E	25/09/2020	Pülümür/Büyük Çeşme Ziyareti
CemeviYöneticisi	A6	40-45	E	26/09/2020	Nazimiye/Düzgünbaba Ziyareti
CemeviYöneticisi	A7	50-55	E	26/03/2021	Elazığ/Yıldız Bağları
Ziyaretçi	A8	50-55	K	26/09/2020	Mazgirt/Çoban Baba Türbesi
Ziyaretçi	A9	40-45	K	26/09/2020	Mazgirt/Baba Mansur Ocağı
Ziyaretçi	A10	20-25	E	04/11/2020	Hozat/Derviş Cemal Ocağı
Ziyaretçi	A11	40-45	K	04/11/2020	Hozat/Ağuiçen Türbesi
Sorumlu	A12	65-üstü	K	04/11/2020	Hozat/Sultan Hıdır Türbesi

Çalışmada kaynak temin etme ve kaynak tarama bakımından öncelikle doküman analizi yapılarak saha ve konuya yönelik literatür taraması yapılmıştır. Tunceli, turizm ve inanç turizmi ile ilgili çalışmalardan oluşan tezler, raporlar, bültenler ve istatistiki veriler toplanmış ve kaynaklar temin edilmiştir. Doküman analizinden sonra saha gözlemleri ile çalışma desteklenmiştir.

Çalışmanın geçerliliği bakımından, sürekli gözlem stratejisi benimsenmiştir. Sahada 8 gün boyunca araştırmalar yürütmek suretiyle, katılımsız gözlemler ve incelemeler yapılmıştır. İkinci geçerlilik stratejisini, veri toplama tekniklerinin olumlu ve olumsuz durumları göz önünde bulundurularak araştırma sorularına yanıt verebilecek birden fazla araç geliştirilmesini öngören üçgenleme (data triangulation) oluşturmaktadır (Creswell, 2016: 340). Bu bağlamda çalışmada gözlem sonucu oluşan rota haritalarının desteklenmesine ek

olarak nitel veriler kullanılmıştır. Ayrıca açıklanmaya çalışılan sosyal olgunun doğrudan ilgili paydaşları ile görüşerek yaşam tecrübeleri edinilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla seçilen örneklemin stratejisinin amaçlı örneklem olarak seçilmesi de, elde edilen bulguların geçerliliği konusunda önemli katkılarda bulunmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40-41). İlgili kurumlardan gerekli olan izinler araştırmaya başlamadan önce alınmıştır. Mülakata katılanlar gönüllü olarak katılmışlardır ve talep edilmesi halinde katılımcıların kimliğinin gizli tutulacağı bilgisi verilmiştir. Araştırma sürecinin pandemi koşulları nedeniyle sınırlı bir sayıda (12 kişi) gerçekleştirilmesi araştırmada karşılaşılan önemli bir sınırlılığı oluşturmaktadır.

3. Bulgular

Kişilerin yaşam süresi boyunca yaptıkları işler neticesinde çevreleri tarafından duyulan saygı ölümden sonrada devam etmiştir. Topluma yol gösteren ve halk arasında âlim, veli gibi unvanlar ile anılan kişilerin mezarları diğer insanlardan daha farklı olarak yapılmıştır. Ölen kişinin mezarı kutsal olarak kabul edilmiş ve türbeler oluşturulmuştur. Türbeler, manevi bir ortam ve dua etme yeri olarak inanç değerlerini yansıtan birer kültürel miras olarak inanç turizmi kapsamında yerini almıştır. Turizm sektörünün günümüzdeki gibi yaygın olmadığı dönemlerde dahi dini yapılar sürekli bir ziyaret merkezi halindeydi. Çalışma alanı Tunceli'de de birçok insan tarafından ziyaret edilen türbeler bulunmaktadır. Türbelerin dışında ocaklar, ziyaret yerleri gibi sayıca bir hayli fazla olan inanç merkezleri de yer almaktadır.

Tunceli nüfusunun yaklaşık olarak % 90'ı Alevi'dir. Alevilik inancı, İmam Hasan ve İmam Hüseyin tarafından ilahi aşk ve batın yoluyla sürdürülmüştür. Sıffin Savaşı ve Kerbela katliamından sonra Hak-Muhammed-Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi halk arasında artarak güçlenmeye başlamıştır. Bu düşünce akımı Hz. Muhammed ve Hz. Ali sevgisiyle örülmüştür. "Alevilik, insanları alçak gönüllü olmaya ve haksızlıklar ile zulme karşı direnmeyi öngören Hz. Muhammed'in ve Hz. Ali'nin düşüncelerinin ve bakış açılarının topluma yansıması ve buna bağlı olarak da Ehl-i Beyt sevgisi" şeklinde zuhur etmiştir (Kaya, 2004: 120). Tunceli ilinde ziyaretlere ve evliyalara inanış, musahiplik kavmi, kirvelik akti ve ocak kültü gibi Aleviliğin manevi dokusunu oluşturan bu kavramlar, yerel halkın inançlarının ayrılmaz bir unsuru olmuştur. İnanç önderleri ve ulu olarak kabul edilen birçok kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin isimleri ile oluşturulan birer ziyaretgâhı bulunmaktadır. Yerel halk, dede ocakları, ocak zade pir, mürşit, rehberlerin yanında kutsiyet atfettikleri ulu zatlara karşı da sonsuz saygı duyar, bu ulu zatların mekânlarını sıklıkla ziyaret ederler (Çelik, 2019: 184). Bu ziyaretler, yurt içinden ve yurt dışından katılımlar olmak üzere tüm yıl boyunca devam eder. Ziyaretçiler kurbanlar keser, lokmalar dağıtır ve niyazlarda bulunurlar. Tunceli'den başka şehirlere gidenlerde her geldiklerinde bu ziyaret yerlerinin en az birini ziyaret ederler. Dolayısıyla bu dini değerler birer inanç turizm potansiyeli oluştururlar. Mekânlar tespit edilirken yapılan gözlemlerden ve yöre halkından alınan bilgilerden birçok Alevilik kültürüne ait mekân olduğu ve bu değerlerin birer kutsal mekân olarak kabul edildiği görülmektedir. Özellikle Düzgün Baba Ocağı en çok ziyaret edilenlerin başında gelmektedir. Seyyid Büklü Dede ziyaretinde de her yıl 30 Temmuzda anma etkinlikleri düzenlenmektedir.

Alevi kültüründe töre, sözlü geleneğe bağlı olarak yapılmaktadır ve her şey yaşlı ve tecrübeli kişilerin anlattıklarına ve gösterdiklerine göre düzenlemektedir. Böylelikle dede alevi kültürüne göre en üst mertebededir ve peygamber soyundan geldiğine inanılmaktadır. Dedeler Seyyid, Ocakzade, Ocakoğlu gibi unvanlarla da anılmaktadır. Dedelik veya dedelik ile aynı anlamda kullanılan pir, mürşid, serçem ve seyyidlik gibi kavramlar Alevi inancının günümüze kadar yaşayarak gelmesini sağlamaktadır (Yıldırım, 2010: 29-103). Tunceli'de bugün bulunan Alevi inanç noktalarının adları dede, baba, seyyid, ocak ve pir gibi isimler ile bilinmektedir. Örneğin; Düzgün Baba, Pir Ali, Kureyş Baba Ocağı, Mansur Baba Ocağı, Seyyid Büklü Dede, Seyyid Şahverdi ve Derviş Cemal Ocağı gibi daha birçok inanç merkezi bulunmaktadır.

Tunceli'de bulunan ve kutsal mekân olarak kabul gören ziyaretler dikkat çekmektedir. Pülümür'de bulunan Seyyid Büklü Dede ve Büyük Çeşme Ziyareti (Heniyo Pil), Mazgirt'te Baba Mansur Ocağı ve Pir Ali Ziyareti, Pertek'te Sultan Baba Türbesi, Nazimiye'de Kureyş Baba Ocağı ve Düzgün Baba Ziyareti, Hozat'ta Sarı Saltuk Ocağı ve Derviş Cemal Ocağının ulaşım ve alt yapı problemleri çözüldüğünde ve konaklama olanaklarının da sağlanmasıyla bu mekânlar önemli turistik potansiyel olabileceklerdir (Oğan, 2016: 229). Bu bağlamda bu merkezlerin bulunduğu yerlerin tespit edilmesi ve gün yüzüne çıkarılması gereklidir. Tunceli'de kültürel özelliklerin turizmine etkisi değerlendirildiğinde en önemli kültürel etkinin dini turizm/inanç turizmi

olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Çünkü yıl boyunca türbe, ocak ve ziyaret merkezlerine yerel halk tarafından, il dışından ve yurt dışından ziyaretçiler gelmektedir.

Düzgün Baba, Munzur Baba, Ana Fatma, Çoban Baba ve Sultan Hıdır ilde en çok bilinen ulu isimlerdir ve bu isimlerin her birinin ayrı hikâyesi ve mekânı bulunmaktadır. Bu isimlerin her birinin efsanesi vardır ve bu efsanelere göre bu mekânlar birer ziyaret merkezlerine dönüştürülmüş ve kutsal kabul edilmiştir (Şekil 2).

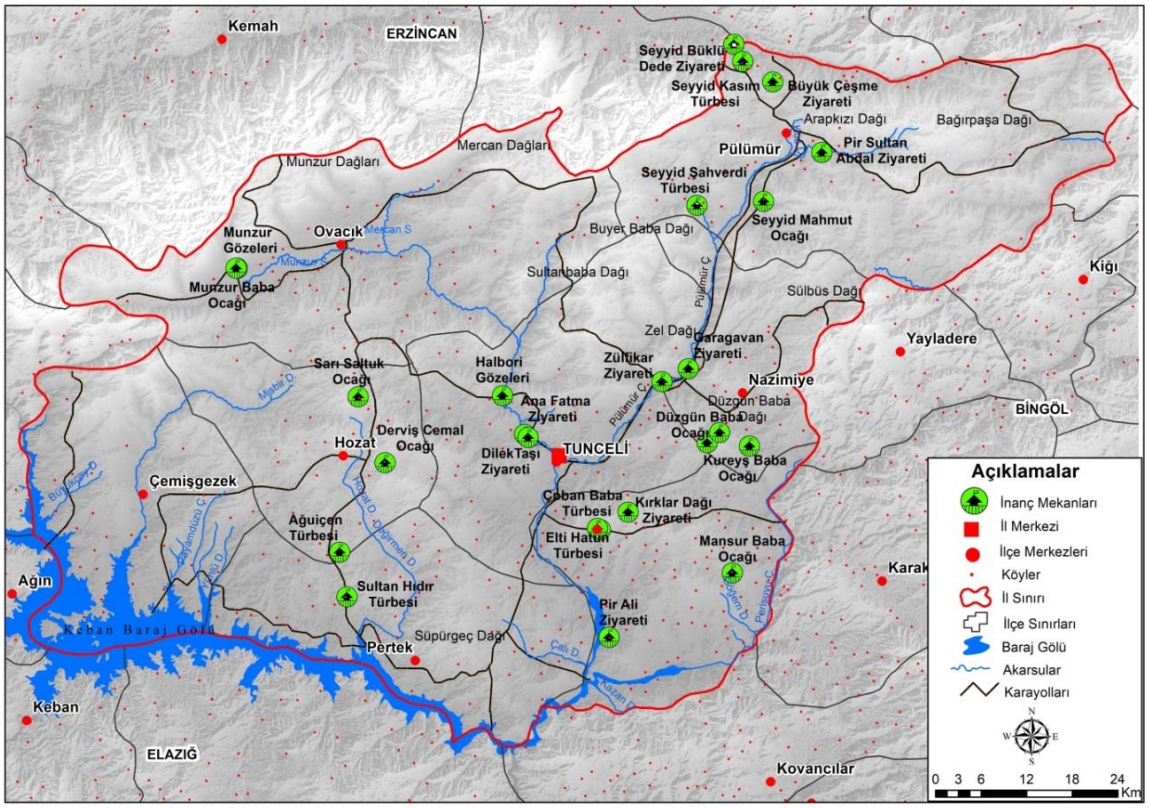

Şekil 2. Tunceli İli'nde Alevi İnanç Mekânları

Rotalar, birden fazla tarihi değerlerin ve doğal ortam özelliklerinin birlikteliğinden oluşan ve bu birliktelikten farklı bir anlam kazanan bir sistemdir. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ile birlikte bir yere ait olan doğal ve kültürel değerler turizm için yeni bir yönelim alanı oluşturmaktadır (Akbulut, 2018: 2174). Rotalar içerdikleri yönlendirme sistemleri ile tanıtım çalışmaları gibi bireysel ya da grup deneyimlerine kırsal ve kentsel alanda turizm faaliyetlerine olanak sağlamasıyla, kitlesel turizme bir alternatif olarak planlanabilir (Görmüş ve vd, 2016: 23). Böylelikle rota planlamalarının yapılması ile daha az bilinen alanlarda tanıtım ve çekim noktaları oluşturulabilir. Kırsal alanlarda bulunan doğal ve kültürel değerlerin rota planlamalarının yapılması ile kırsal alanlarda göçler önlenebilir ve ekonomik açıdan gelişmeler yaşanabilir. Bu bağlamda Tunceli ili sahip olduğu geniş kırsal mekânları ve var olan kırsal turizmin doğal ve kültürel değerleri ile rota planlamalarının yapılması gerekli görülmektedir. Özellikle Tunceli'yi diğer illerden ayrılan Alevilik kültürünün sahip olduğu mekânlar ve bunların birer inanç turizmi potansiyeli sunması rota planlamalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada inanç turizmi bağlamında 5 rota belirlenmiştir. Bu rotalar kırsal alanlarda bulunan bu mekânların daha fazla bilinmesine yol açması ve kırsal kalkınmayı desteklemesi nedeniyle önemlidir. Tunceli şehri başlangıç kabul edilerek rotalar; mavi, yeşil, kahverengi, kırmızı ve sarı rota şeklinde planlanmıştır (Şekil 3).

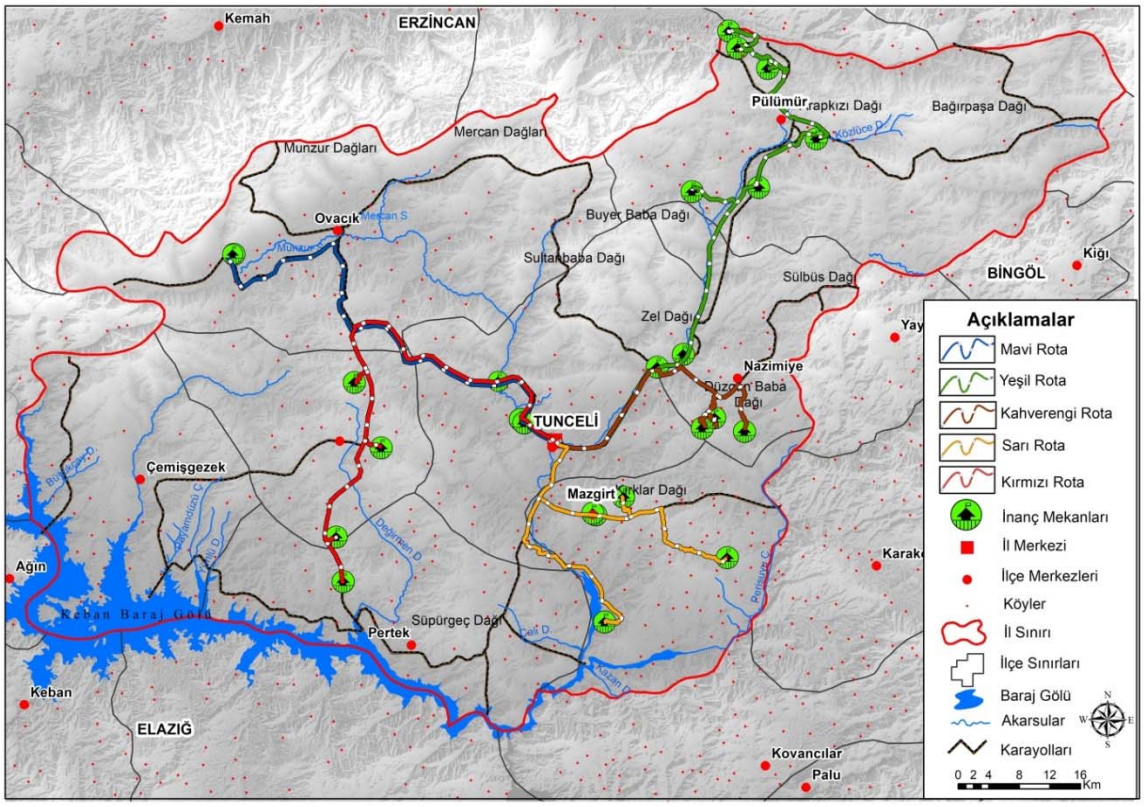

Şekil 3. Tunceli İli'nde İnanç Turizmi Mekânları için Önerilen Rotalar

3.1. Mavi Rota

Mavi rota, Tunceli merkezi başlangıç olarak kabul edilip Munzur gözelerine kadar 70 km uzunlukta bir rotadan oluşmaktadır. Mavi rotaya ulaşım ana yolu vasıtasıyla yapılabilmektedir. Bu rotada belirlenen inanç turizmine dayalı 4 durak noktası tespit edilmiştir. Rotanın 1. durak noktası Tunceli merkezine 3 km uzaklıkta bulunan Dilek Taşı Ziyaretidir. 2. durak noktası olarak Dilek Taşı Ziyaretine yakın olan Ana Fatma Ziyaretidir. 3. durak noktası ise doğal ortam özelliklerinde kaynaklı ve yöre halkı tarafından kutsal kabul edilen Halvori gözeleridir. 4. durak noktası olan son durak noktası ise Munzur Baba Ocağı ve Munzur Gözeleridir. Mavi rota üzerinde tespit edilen inanç mekânları daha çok doğal ortamın sunduğu güzelliklerin Alevilik kültürü açısından kutsal olarak kabul edilmesidir. Ayrıca Munzur vadisi ve Milli parkı rotası aslında inanç koridoru ile birlikte doğal bir rota olarak da düşünülebilir (Şekil 4).

1. Durak noktası olan Dilek Taşı Ziyaret Yeri, Tunceli ile Ovacık karayolu üzerinde yer alır. Bu ziyarette bir dilek taşı ve bir de dilek tutanların dileğini bağladığı bir ağaç bulunmaktadır. Bu taş dilek taşı ya da dikili taş olarak adlandırılmaktadır. Yol üzerinde olduğu için Ovacık'ta diğer turizm destinasyonları için giden turistlerin durak olarak kullanabileceği bir mekândır. Arazi çalışmasında rehberlik eden A1, Dilek taşı ziyareti hakkında şu sözleri aktarmıştır:

"Dilek taşı veya Dikili taş olarak bilinen bu ziyaret yeri kutsal kabul edilmektedir. Ovacık'a ziyarete katılan turlarda durak noktası olarak bu ziyareti kullanılmaktadır. Bu ziyarete gelenler dualar ederler, dilek tutup ağaca bez bağlarlar''(A1 55 yaşlarında seyahat acente çalışanı).

2. Durak noktası olan Ana Fatma Ziyareti, Munzur vadisi üzerinde bulunan**,** Tunceli-Ovacık karayolu üzerinde bulunur. Ana Fatma olarak bilinen bu mekân, Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hasan ile Hüseyin'in annelerine atfedilmektedir. Ay, güzellik, temizlik ve nuru temsil ettiği için Ana Fatma'nın sureti ile özdeşleştirilir. Dolunay dönemlerinde ziyarette bulunanlar "Ya Ana Fatma'' diye başlayan dualar edilir ve ay ışığını düştüğü yerler öpülür (Gezik ve Çakmak 2010: 18-20). Ana Fatma ziyaretine gelen A2 ziyaret hakkında şu sözleri aktarmıştır:

"Bu ziyarete çırağ yakmaya, dua etmeye ve huzur bulmaya geliyorum. Buraya gelenler daha çok yerel halktan oluşuyor ancak başka illerden de gelenler oluyor.''(A2, 50'li yaşlarında Tunceli'den gelen ziyaretçi).

Yerel halk tarafından sık sık ziyaretlerin yapıldığı bu mekânda dualar edilir, çırağlar yakılır. Sıkıntısı olanlar ziyarete gelerek sıkıntısı için dualar ederler. Bu nedenle kutsal olarak kabul edilen Ana Fatma ziyaret yeri inanç turizmi değerlerindendir. Yol üzerinde ulaşımın kolay olduğu Munzur Suyu kıyısında bulunan bu ziyaret yeri bir inanç turizmi rotası olarak kabul edilebilir.

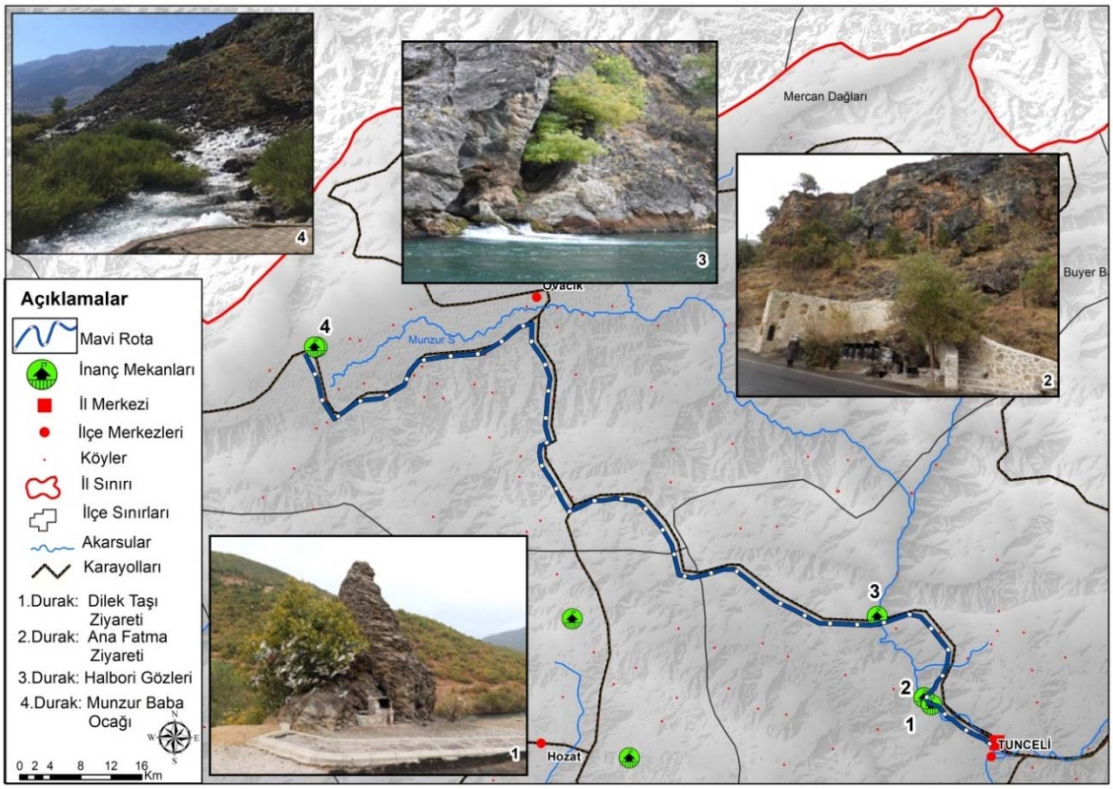

Şekil 4. Tunceli'den Ovacık İstikametine Doğru Yer Alan İnanç Duraklarının Mavi Rota Kurgusu

3. Durak noktası olan Halvori gözeleri, Munzur vadisi üzerinde yer alır ve yerel halk tarafından kutsal kabul edilen bir diğer mekândır. Böylelikle Munzur Suyu, dağları ve gözeleriyle hem doğal hem de kültürel turizm potansiyeli sunmaktadır. Halvori gözelerinin bulunduğu alanda küçük bir tesis bulunmaktadır. Yol üzerinde ve ulaşımı kolay olduğu için hem il dışından gelenlerin hem de yerel halkın dikkatini üzerine çekmektedir. Aynı zamanda piknikler yapılan Halvori Gözelerini kutsal olarak kabul eden yerel halk burada dualar da etmektedir.

4. Durak noktası Munzur Baba Ocağı ve Munzur Gözeleridir. Tunceli Alevileri tarafından büyük hürmet gösterilen evliyalardan biri olan Munzur Baba, Ovacık'ta yaşadığına inanılan bir Mengüç beylerinden olan ağanın yanında çobanlık yapan genç bir evliyadır ve bu evliyanın ağası Hacca gidince Munzur, ağasının eşini yanına gelir ve ağasının canının helva istediğini söyler. Eşi, ağasının değil aslında Munzur'un canının istediğini düşünerek helvayı yapar ve Munzur'a verir. Ağa Hacdan döndükten sonra eşine durumu anlatır ve eşinin düşündüğü gibi olmadığı ortaya çıkar. Ağayı ziyarete gelen köylülere ağa kerametin kendinde değil Munzur'da olduğunu söyler ve böylece köylüler Munzur'a doğru giderler, ancak Munzur utangaç olduğu için kaçar ve kaçarken de elindeki süt kovasını döker. Sütün döküldüğü yerlerde beyaz sular fışkırır. Munzur'un kaçışı Ovacık'ın Kodi köyünde başlar ve ilk göze olan Kırk göze burada bulunur. Munzur ziyaretinin de bulunduğu Kedek'te ikinci duraktır. Munzur kaynağının yoğunlaştığı yer olan Ziyaret köyünün batısı ise son durağı olduğu düşünülmektedir. Ziyaret köyünün arkasında yer alan dağlar Munzur dağları ve Munzur suyu Tunceli Alevileri için çok önemli dini birer semboldür. Munzur Baba; büyük dini merasimleri, önemli yeminleri, anlaşmaları kutsayan bir mekân olmuştur (Gezik ve Çakmak 2010: 131-132)

Munzur suyu ve Munzur dağları doğal bir turizm rotası olması yanında efsanelere konu olması ve yerel halk tarafından kutsal olarak kabul edilmesi inanç turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Çünkü Munzur suyu

gözelerinin bulunduğu mekân ziyaretçilerin dualar edip, çırağ yaktıkları yerlerdir. Mavi rota içerisinde en çok ziyaret edilen noktalardan biridir. Doğal güzellikleri ile Tunceli'nin en çok dikkat çeken noktalarından biri olup sadece yöre halkı veyahut Alevilik kültürünü benimseyen kişilerce değil birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

3.2. Yeşil Rota

Bu inanç mekânları rotası en uzun rotayı oluşturmaktadır ve 8 durak noktası belirlenmiştir. Yeşil rota 110 km uzunluktadır. Başlangıç noktası olarak Tunceli kabul edilmiş ve Pülümür ilçesinde yer alan Doğanpınar köyünde bulunan Seyyid Büklü Dede Ziyareti bitiş olarak belirlenmiştir. Tunceli'de en çok türbelerin ve ziyaretlerin olduğu rotadır (Şekil 5).

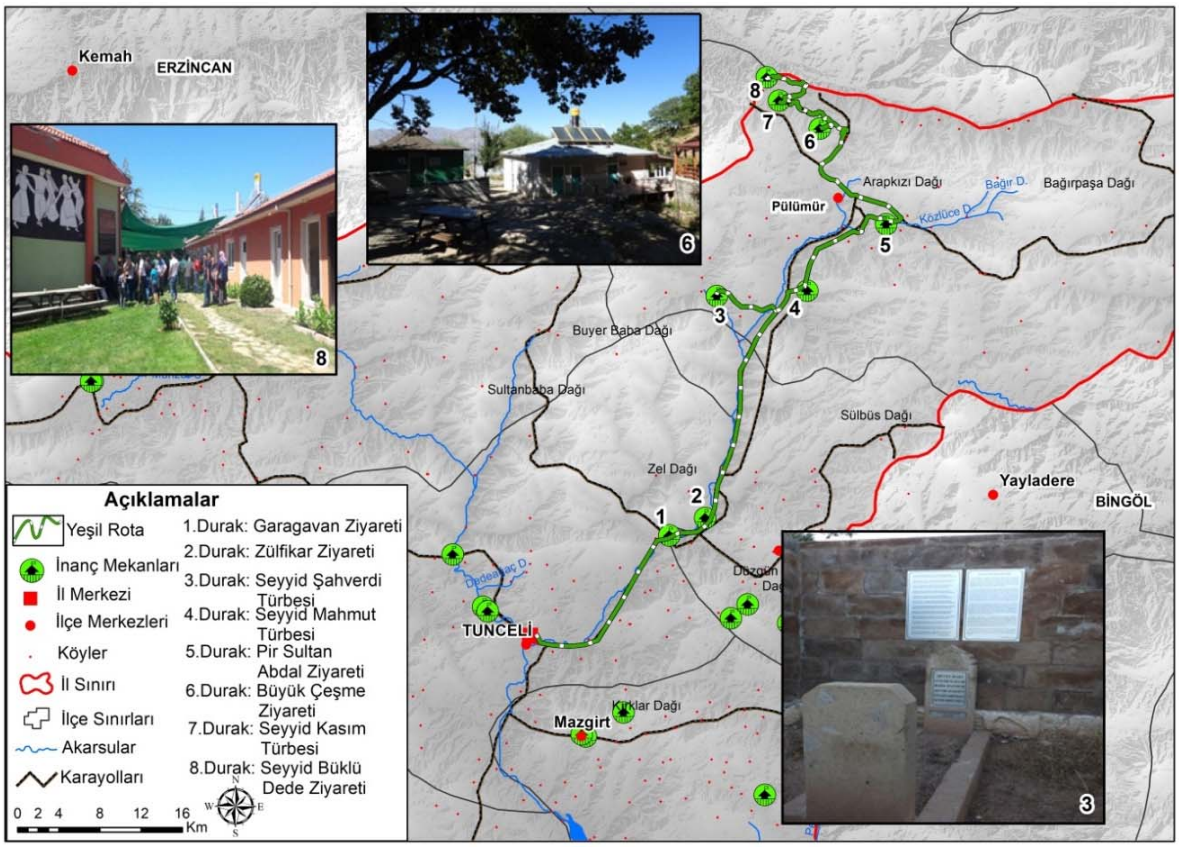

Şekil 5. Tunceli'den Pülümür İstikametine Doğru Yer Alan İnanç Duraklarının Yeşil Rota Kurgusu

1. Durak noktası Garagavan Ziyareti olarak belirlenmiştir. Bu ziyaret 20. Tünel yakınlarında Pülümür çayı üzerinde Seyithan köprüsünün bulunduğu alanda, Gökçek (Kutu dere) köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Yerel halk tarafında huzurlu bir ortam olarak kabul edilen bu mekân bir inanç merkezi haline gelmiştir. Tunceli Pülümür karayolu üzerinde bulunan bu ziyarete ulaşım kolaydır (Foto 1). Arazi çalışmasında Garagavan ziyaretinde bulunan A3 ziyaret hakkındaki sözleri şunlardır:

"Garagavan ziyaretine gelenler dualar ederler, niyazlar yaparlar, adaklar adarlar ve kurban keserler. Burası bizim için kutsal bir yerdir.''(A3 60 yaşlarında ziyaret başında bekleyen kişi).

Hem doğal hem kültürel çekicilik özelliğine sahip olan Garagavan ziyareti inanç turizm rotası merkezlerden biridir.

Foto 1. Seyithan Köprüsü Üzerinde Yer Alan Garagavan Ziyareti

2. Durak noktası Zülfikar Ziyareti, 2020 yılında faaliyete geçen Sobe Tatil köyü tesisinin üzerinde yer almaktadır. Bu ziyaret bir kayadan oluşmaktadır. Sobe tesisinde bulunan A4 Zülfikar ziyareti hakkında şu sözleri aktırmıştır:

"Bu ziyarete gelenler çocuğu olmayanlardır ve burada dualar edilir, horozlar kesilir ve kesilen horoz ya suya atılır ya da birine verilir. Ziyarete gelen kişilerin çocuğu olunca ve halkın da bunu duyması neticesinde ziyarete katılımlar artmaktadır. Yerel halkın daha çok katıldığı bu ziyarete çevre illerden de gelenler (Erzincan) olmaktadır.''(A4,50'li yaşlarında Sobe tesis çalışanı).

İnanç turizm merkezlerinden birini oluşturan Zülfikar ziyareti rota olarak kullanılan turizm değerlerinden birini oluşturmaktadır.

3. Durak noktası Seyyid Şahverdi Türbesi, Seyyid Şahverdi, Baba Mansur'un torunlarındandır. Seyyid Şahverdi Baba Mansur'un Seyyid Mahmut kolundan Seyyid Ahmed'in (Baba Bor) oğludur. 1570 yılında Seyyid Şahverdi Muhundu Kupik köyünden yola çıkarak önce Pülümür'e bağlı Buyer dağı civarındaki Zimag (Boğalı) köyü civarında bir süre yaşadığı tahmin edilmektedir. Keramet sahibi olduğu söylenen bu ulu Eren'in 1590 yılında Hakka yürüdüğü tahmin edilmektedir ve mezarı Pülümür Zimag (Boğalı) köyünde bulunmaktadır (Foto 2).

Foto 2. Pülümür'ün Zimag Köyü'nde Bulunan Seyyid Şahverdi Türbesi

Seyyid Şahverdi Türbesi Pülümür Zimag köyünde bulunan türbe çevresinde ziyaretçilerin kurbanlarını kesecekleri bir mekan bulunmaktadır. Bu türbeyi ziyarete gelenler dualar ederler ve kurbanlarını kesebilirler.

4. Durak noktası Seyit Mahmut Ocağı-Hızır'ın Evi'dir. Pülümür ilçesi Kırmızı köprü nahiyesinde Gökçekonak köyünde Hızır'ın evi olarak bilinen ocak bulunmaktadır. Baba Mansur'un oğlu Seyit Mahmut tarafından yapılmıştır. Yerel halk tarafından bu ocağa ziyaretler yapılmaktadır.

5. Durak noktası olan Pir Sultan Abdal Ziyareti, Pülümür ilçesinde Hacılı (Bahçecik) köyünde bulunmaktadır. Eski adı Bahçecik olan köyün adı bütünüyle ocak zade olan halkı Kerbela'ya gidip gelince köyün adı Hacılı olarak değişmiştir. Buradaki ocak zadeler rivayetlere göre Sivas'ta bulunan Pir Sultan Abdal'ın soyundandırlar.

6. Durak noktası Büyük Çeşme Ziyareti, Pülümür'ün Senek köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Baş köylü Hasan Efendi tarafından 1953 yılında keşfedildiği düşünülen ve Hz. Ali'ye olan bağlılığı ile bilinen Ahmet Zenci adlı bir kişinin kabrinin bulunduğuna inanılan bir ziyaret yerinden oluşmaktadır. Bu ziyarette bir türbe yer alır ve 12 oluktan buz gibi sular akar (Foto 3). Büyük Çeşme Ziyaretinin ismi büyük soğuk su kaynağından gelmektedir. Yöre halkı tarafında Heniyo Pil Ziyareti olarak da bilinmektedir. Ziyaretçi olan A5 Büyük Çeşme ziyareti hakkında şunları aktarmıştır:

"Yaz aylarında günde ortalama 250-500 arasında kişi ziyaret etmektedir ve günde ortalama 40-50 kurban kesilmektedir. Ziyaretçiler genelde Sivas, Erzurum, Erzincan ve Tunceli' den gelmektedir.''(A5, 50 yaşlarında ziyaretçi).

Bu ziyaret Pülümür'ün önemli dini mekânlarında biri olup her yıl birçok kişinin durak yerlerinden biri olmuştur. Büyük çeşme ziyaretine gelenler kurbanlarını keserler ve dualarını edip niyazda bulunurlar. Alevi kültürü için önemli bir durak noktası olup yeşil rota içerisinde en çok ziyaret edilen noktalardan biridir.

Foto 3. Pülümür'ün Senek Köyü'nde Bulanan Büyük Çeşme Ziyaretinden Görünümler

Büyük Çeşme ziyareti Tunceli Pülümür ilçesinin önemli inanç değerlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu merkezin inanç turizmi kapsamında değerlendirilmesi ve rota planına dahil edilmesi gereklidir.

7. Durak noktası Seyit Kasım Türbesi, Pülümür'ün Kırk Meşe köyünde bulunmaktadır. 1915 yılında vefat eden Sarı Saltık pirlerindendir. Bu türbeye çok sayıda kişi tarafından ziyaretler yapılmaktadır.

8. Durak noktası Seyyid Büklü Dede Ziyareti, Kureyş ocağına bağlıdır ve Erzincan-Tunceli sınırına yakın Pülümür'ün 30 km batısında Doğanpınar (Büklü) köyünde bulunmaktadır. Soyu Dede Ehli soyundan Musa-i Kazım evlatlarından Mahmut Hayrani'ye, Seyyid Hacı Kureyş'ten Seyyid Derviş İlyas'a uzanmaktadır. Seyyid Büklü Dede türbesini ziyarete gelenler dualar ederler, kurbanlar keserler. Önemli bir veli olarak kabul edilen Seyyid Büklü Dede'ye ziyaretler uzun zamandan beri yapılmaktadır ve ziyarete gelenler bu türbenin ruh hastalıklarını tedavi ettiğini yönünde bir çıkarımları olmuştur. Her yıl Pülümür'ün Doğan köyünde 1997

yılından beri 30 Temmuzda Büklü Dede türbesinde anma etkinliği düzenlenmektedir. Diğer ilçeler ve çevre illerden bu etkinliğe katılımlar olmaktadır (Foto 4).

Foto 4. Pülümür'ün Doğanpınar Köyünde Bulunan Seyid Büklü Dede Ziyareti ve Anma Etkinliği

(Kaynak: https://www.pirha.net/23-buklu-dede-anma-etkinligi)

Yeşil rota içerisinde yer alan durak noktalarından en çok ziyaret edilen nokta Büyük Çeşme Ziyaretidir. Seyyid Büklü Dede Ziyareti de yılın belirli dönemlerinde sıklıkla ziyaret edilen ve anma etkinliklerinin de yapıldığı noktalardan biridir.

3.3. Kahverengi Rota

Kahverengi rota toplam 43 km'lik bir uzunluktan oluşmaktadır. Bu rota Nazımiye ve çevresinde yer alan inanç koridorudur. Bu rota da Alevilik mekânlarının en önemlisini oluşturan Düzgün Baba Ocağı, dağı ve cem evi bulunmaktadır. Düzgün Baba Dağı Alevilik kültüründe kutsal olarak kabul edilen en önemli inanç mekânlarından biridir. Bu nedenle bu rota Tunceli inanç koridoru olması bakımından önemli inanç mekânlarını barındırmaktadır. Bu rota da durak sayısı 3 olarak belirlenmiştir (Şekil 6).

1. Durak noktası yeşil rotanın da içerisinde bulunan Garagavan ziyaret yeridir. Yeşil rotada bu ziyaretin özelliklerinden bahsedilmiştir.

2. Durak noktası Düzgün Baba Ocağı, Tunceli başlangıç noktası olarak kabul edildiğinde 33 km uzaklıkta yer almaktadır. Düzgün Baba, Tunceli halkı tarafından büyük bir saygı ve sevgi duyulan Kureyş Ocağı'na bağlı ermiş bir zattır. Asıl adı Şah Haydar olup Mahmut Hayrani'nin oğlu olduğu söylenmektedir. Anlatılan rivayete göre, Şah Haydar Zeve yakınlarında Zargovit tepesinde hayvanları için bir dam yapmıştır. Yaz, kış bu hayvanlarıyla ilgilenirmiş. Babası, kış mevsiminde oğlunun hayvanlarını nasıl doyurduğunu merak edip gizlice bu tepeye gitmiştir. Şah Haydar elindeki değnekle hangi meşe ağacına dokunsa, o ağaç filizlenip yeşerirmiş. Keçilerinden biri art arda hapşırınca Şah Haydar, yoksa babam Derviş Mahmud'u mu gördün demiş, arkasını dönünce de babasıyla göz göze gelmiş. Büyüğe ismiyle hitap etmek gelenekte olmadığı için, Şah Haydar çok utanmış. Bu üzüntüyle bir an önce oradan uzaklaşmaya çalışmış. Bulunduğu Zargovit tepesinden adı Düzgün Baba Dağı olacak olan dağa üç adımda varmıştır. Bir müddet sonra babası, oğlundan haber getirmeleri için birkaç kişiyi dağa göndermiş, gidenler, geri döndükten sonra Şah Haydar'ın durumunun düzgün olduğunu ve merak edilecek bir şeyinin olmadığını söylemişler. Bu olaydan sonra dağın ismi Düzgün Baba Dağı olarak anılmıştır (Öztürk, 2014: 25-27).

Günümüzde insanlar buraya giderek adaklar adar, kurbanlar keser, lokmalar dağıtır, çırağlar yakarlar. Düzgün Baba'nın sır olduğuna inanılmaktadır. Düzgün Baba dağının Kılköyü'ne bakan yamacında ve Günlüce Köyünde, yani dağın iki yamacında Cem evi bulunmaktadır. Dağın Günlüce Köyünde bulunan cem

evinde; cemler düzenlenir, semah dönülür, adaklar kesilir, niyazda bulunulur (Foto 5 ve 6). Buradaki insanlar yeminlerinde Düzgün Baba adını sıkça kullanırlar.

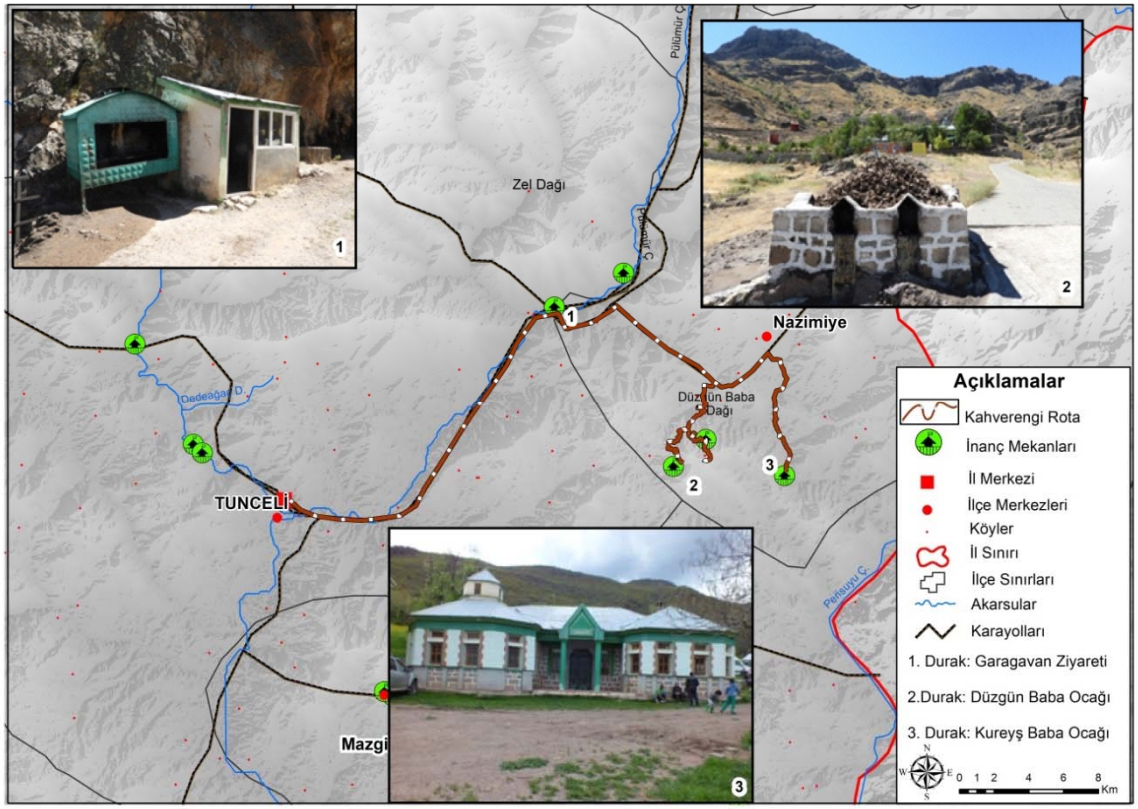

Şekil 6. Tunceli'den Nazımiye İstikametine Doğru Yer Alan İnanç Duraklarının Kahverengi Rota Kurgusu

Foto 5. Nazımiye'de Bulunan Düzgün Baba Ziyaretgahından Görünümler

Dini yerleri ziyaret etmek Tunceli'nin turizm faaliyetleri açısından önemlidir. Özellikle düzgün baba ziyareti en çok katılımların olduğu en önemli kutsal mekân olarak kabul edilen mekânlardan biridir. Düzgün baba Ziyaretinde cem evi yetkilisi A6 ile yapılan görüşme sonucunda alınan bilgiler şunlardır:

"Düzgün Baba ziyaretine katılımlar yaz aylarında yoğunluk olmak üzere yılda ortalama yüz bin kişidir ve hem il içi ve il dışından hem de yurt dışından katılımlar olmaktadır. Tunceli, Erzurum, Erzincan, Elazığ ve Sivas gibi iller yoğunlukta olmak üzere birçok ilden gelenler olmaktadır ve burada günde ortalama 40-50

kurban kesilmektedir. Kesilen kurbanlıklar köylülerden alınmaktadır ve böylelikle köylülerin geçim kaynağı için Düzgün Baba ziyaret merkezi oldukça önemlidir. Ziyarete gelenlerden adakları olanlar kurbanlarını keserken, niyazda bulananlar olurlar ve çırağ yakarlar dua ederler. Ziyarete katılanlar aynı zamanda cem evimize bağışlarda bulunurlar ve bu bağışlar köylerimizde okuyan öğrencilerimize burs olarak verilmektedir. 2019 yılında toplanan bağışlarla 38 öğrenciye burs verilmiştir. Cem evimizde gönüllü çalışanlarımızda bulunur ve ziyaretçilere hizmet ederler. Aynı zamanda uzaktan gelenler için ve kalmak isteyenler için misafir kalma yerlerimiz de mevcuttur'' (*A6, 40 yaşlarında Dügünbaba Cemevi yöneticisi).*

Düzgün Baba ziyaretgâhı kırsal turizm potansiyeli açısından en önemli turizm rotasını oluşturmaktadır. Yaz ve kış her dönem ziyaretlerin yapıldığı kırsal mekân ve bu mekândaki ekonomik etkileşim kırsalın kalkınması açısından önem arz etmektedir. Çevrelerinde yer alan Günlüce ve Çevrecik köylerini ekonomik faaliyetini hayvancılık oluşturmaktadır. Bu köylerde yetiştirilen hayvanlar Düzgün Baba ziyaretine kurbanlık olarak satılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik anlamda gelir elde edildiği için küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin önemi artmaktadır.

Foto 6. Düzgün Baba Dağına Yapılan Ziyaretler (Hıdır Yanmaz Arşivi) ve Kurban Kesim Yerleri

3. Durak noktası olan Kureyş Baba (Mahmut Hayrani) Ocağı, 8. İmam Ali Rıza'nın oğullarından olan Seyit Mahmut Hayrani, Dersim bölgesinde bir dönem yaşamış ve daha sonraları ise Akşehir'e yerleşmiştir. Mahmut Hayrani, Dersim'de 7. İmam olan Musa Kazım'ın neslinden Hacı Bektaşi Veli ve diğer pirlerle tanışmıştır. Anadolu Selçuklularının Moğollara yenilip zayıflaması üzerine Hacı Bektaşi Veli ile birlikte İç Anadolu'ya gelerek yerleşmişlerdir. Yıldız Bağları Cem evi Başkanı olan A7 Mahmut Hayrani hakkındaki bilgiyi şöyle aktarmıştır:

"Hacı Bektaşi Veli Seyit Mahmut'a hayran kalmıştır ve bundan dolayı kendisine Hayrani adı verilmiştir.'' *(A7, 50 yaşlarında Cem evi yetkilisi).*

Nazımiye'nin Bostanlı köyünde bulunur ve Düzgün Baba'nın akrabası olarak kabul edildiği için önemlidir. Burada kurbanlar kesilir, niyazda bulunulur ve dualar edilir (Foto 7).

Foto 7. Nazımiye Bostanlı Köyü'nde Bulunan Kureyş Baba Ocağı

Kahverengi rota içerisinde en çok ziyaret edilen önemli inanç noktalarında biri Düzgün Baba Ocağı'dır. Düzgün Baba Dağının her iki yamacında da ocak bulunmaktadır. Türkiye'de Alevilik kültürünün en önemli inanç merkezlerinden biri olup en çok ziyaretlerin yapıldığı durak noktalarından biridir. Aslında tüm rotalar içerisinde en çok ziyaretler bu rota da gerçekleşmektedir. Elbette Alevilik inanç turizm potansiyeli bakımından düşünüldüğünde en önemli rotayı oluşturmaktadır.

3.4. Sarı Rota

Sarı rotada 5 durak noktası belirlenmiştir. Bu rota Mazgirt ve çevresindeki ziyaretleri kapsamaktadır ve ortalama toplam uzunluğu 80 km'dir (Şekil 7).

1. Durak noktası Mazgirt ilçe merkezinde yer alan Elti Hatun Türbesi'dir. Efsaneye göre Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kız kardeşi hastalanır ve öleceğinin anlayınca "Ben yılandan çok korkarım eğer ölürsem tabutumu yere gömme'' der. Bunun üzerine Uzun Hasan kardeşini istediğini yere getirir ve türbeyi yaptırır. Türbenin içine uzun bir zinciri bağlayarak tabutu zincire asar. Diğer gün mezara gelen Uzun Hasan tabuta sarılmış olan bir yılan görür ve daha sonra mukadderata boyun eğmek lazımdır diyerek tabutu toprağa defnettirir. Zincir hala ucunda halkaları ile asılı durmakta mezar da zincirin tam altında bulunmaktadır. Türbe de biri Elti Hatun'a diğerleri Uzun Hasan'ın annesine ve yiğenine ait olduğu bilinilen 3 mezar bulunmaktadır (www.mazgirt.gov.tr)

Elti Hatun türbesi ve yakınlarında bulunan cami ile birlikte Mazgirt'in önemli kültürel değerlerinden birini oluşturmaktadır. Bu türbeyi ziyarete gelenler dualar ederler ve mum yakarlar.

2. Durak noktası olan Çoban Baba Türbesi Mazgirt'de bulunmaktadır. Şeyh Çoban, İmam Musa Kazım soyundan gelmektedir ve Moğol işgalinden sonra Anadolu'ya gelerek önce Hozat'ın Koru köyüne yerleştiği bilinmektedir. Sarı Saltık'ın köyü Ağveren'in karşısında yer alan Koru köyü Sarı Saltık'ın atlarını yetiştirip hara olarak kullandığı bir yerdir burada Çoban Baba, Sarı Saltık tarafından idare edilmiş. Daha sonra Mürşidi olan Sarı Saltık'dan destur alarak İsmailli köyüne yerleştiği bilinmektedir. Çoban Baba türbesini ziyarete gelen A8 türbe hakkında şu bilgileri aktarmıştır:

"Türbeye yapılan ziyaretlerde dualar edilir, çırağlar yakılır. Ziyaretler yerel halk tarafından yapılmaktadır ve aynı zamanda il dışından da katılımlar olmaktadır. (A8, 50 yaşlarında türbeye gelen ziyaretçi).

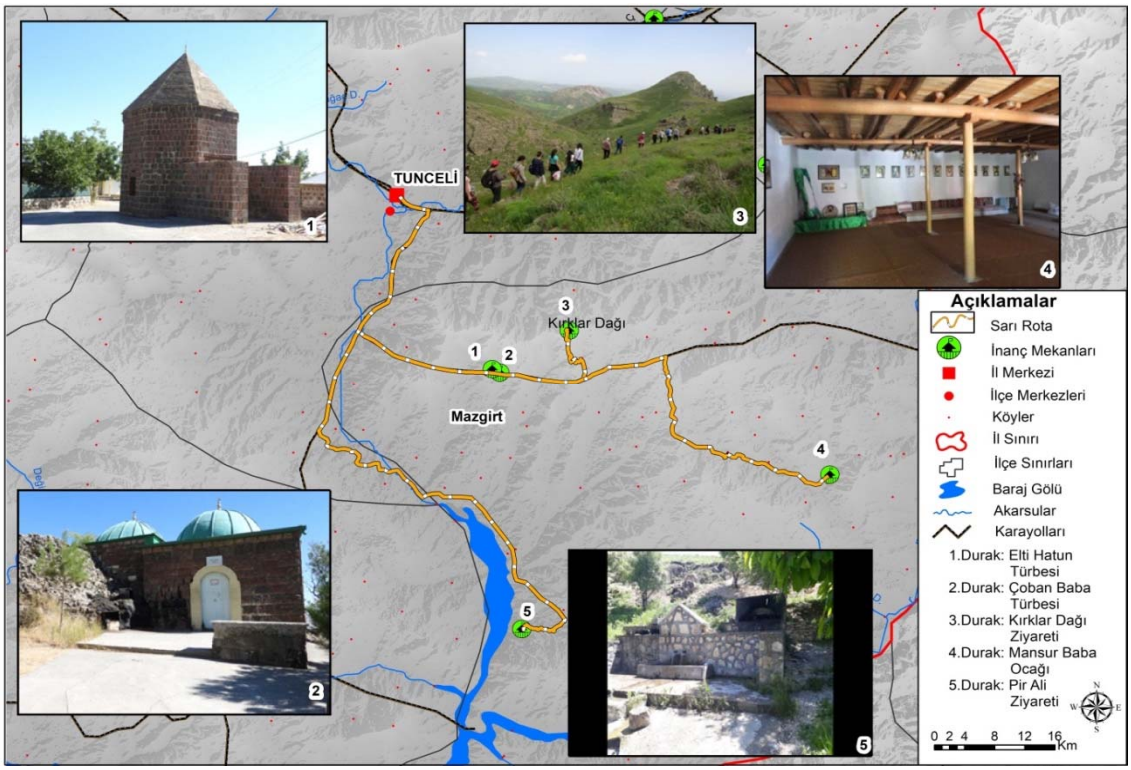

Şekil 7. Tunceli'den Mazgirt İstikametine Doğru Yer Alan İnanç Duraklarının Sarı Rota Kurgusu

Türbe alevilik inancının kutsal olarak kabul ettiği önemli inanç merkezlerinden biridir. Bu inanç merkezinde, türbe mekanı olan dua edilen yer ile dilek ağacı bulunmaktadır (Foto 8). Seyahat acenteları vasıtasıyla da yapılan turlarda bir destinasyon olarak kullanılmaktadır. Çoban Baba Türbesi inanç turizmi kapmasında rota olarak kullanılan bir merkezdir.

Foto 8. Mazgirt'te Bulunan Çoban Baba Türbesi Çevresi ve Dilek Ağacı

3. Durak noktası olan Kırklar Dağı Ziyareti, Kırklar dağı ziyaretinde rota ulaşımına dağa ulaşabilmek için 4 saat süren trekking de dahil olmaktadır. Kırk meleğin, kırk evliyanın, kırk peygamberin ve kırk erenin mekânı olduğuna inanılmaktadır. Kırklar dağı ziyareti hem dağcılık faaliyetine potansiyel olan hem de inanç turizmi merkezi olan bir mekândır. İl içinden ve dışından kırklar dağına turistler gelmekte trekking yapmaktadırlar. Kırklar dağı yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmekte olup dağda bir ziyaret bulunmaktadır. Aynı zamanda cem odası da bulunmaktadır ve ziyarette kurbanlar da kesilmektedir. Kırklar dağı kültürel özelliklerinin yanında doğal çekicilikleri yönünden de potansiyel oluşturmaktadır.

4. Durak noktası olan Baba Mansur Ocağı, aktarılan rivayetlere göre Baba Mansur, İmam Muhammet Bakır'ın soyundan gelmektedir. Bugünkü Darıkent (Muhundu) kuzeyinde yer alan bir mağarada bir süre kaldıktan sonra gizlendiği mağaradan çıkarak bugünkü Ocak merkezinin bulunduğu yere gelmiş ve burada yaşamaya başlamıştır. Mazgirt ilçesinin Darıkent köyünde bulunan Baba Mansur Ocağı dini değer olarak önemli mekânlardan birini oluşturmaktadır (Foto 9). Baba Mansur Ocağı yanında bulunan evin sahibi olan A9 ocak hakkındaki şunları aktarmıştır:

"Bu ocak sıklıkla ziyaret edilir ve burada toplanılır, dualar edilir ve cem yapılır. Ocağa ziyaretler yerel halk çoğunlukta olmak üzere yakın çevre illerden de olmaktadır. Ancak bu yıl (2020) pandemi koşulları nedeniyle ziyaretler oldukça seyrek olmuştur.''(A9, 40 yaşlarında ocak yanındaki ev sahibi).

Foto 9. Mazgirt Darıkent Köyü'nde Bulunan Baba Mansur Ocağı

Baba Mansur, ünlü Alevi evliyalarından biridir ve Darıkent (Muhundi)'de yürüttüğüne inanılan bir duvar yer almaktadır. Muhundi bu ziyaretin anısı nedeniyle Dersim ve çevresinin en önemli ziyaretgahlarındandır. Horasan'dan geldiği bilinmektedir. Burada halk Cuma akşamları toplanıp kurbanlar keser, cem yaparlar (Coşkun, 2015: 114) Baba Mansur ocağı önemli inanç değerlerinden olup inanç turizmi rotası kapsamında planlanması gereklidir.

5. Durak noktası olan Pir Ali Ziyareti, Mazgirt ilçesinin İsmailli köyünde bulunmaktadır. Alevilik inanç merkezlerinden olan bu ziyarete il içinden ve dışından çok sayıda katılımlar olmaktadır. Bu ziyarette dilekte bulunulmakta ve kurbanlar kesilmektedir (Foto 10).

Foto 10. Mazgirt İsmailli Köyü'nde Bulunan Pir Ali Ziyareti (Kaynak: https://www.google.com/search?q=pir+ali+ziyareti)

3.5. Kırmızı Rota

Kırmızı rota Başlangıç noktası ile Hozat sınırlarında bulunan 6 durak noktası ile biri Pertek ilçesi sınırında yer alan 6 durak noktasından oluşmaktadır. Toplam uzunluğu 87 km'dir (Şekil 8).

1. Durak noktası Tunceli şehri sınırlarında yer alan ve Hozat'a giderken yol üzerinde bulunan ve mavi rotanın da içinde yer alan **Dilek taşı ya da Dikili taş** olarak kutsal kabul edilen bir ziyaret mekânından oluşmaktadır.

2. Durak noktası ise yine mavi rota üzerinde de bulunan **Ana Fatma Ziyaretidir**. Hozat ve Ovacık'a gidenler için bir durak noktası olarak belirlenmiştir.

3. Durak noktası yine mavi rotanın da içinde bulunan **Halvori gözeleridir.** Hem Hozat hem de Ovacık yolu üzerinde bulunduğundan iki rota içerisinde yer almaktadır.

4. Durak noktası Sarı Saltuk Ocağı'dır. Sarı Saltuk, Seyyit Muhammet Buhari'nin 6. kuşak torunlarından biridir ve bu kuşaktan gelenler Buhara bölgesinde Oğuzların büyük boylarından olan Çepniler arasında Aleviliği yaymaya başlamışlardır (Saltık, 2009:162). İlim irfan sahibi ermiş kişi olarak bilinen Sarı Saltuk türbesi ülkemizde birkaç yerde daha bulunmaktadır. Tunceli'nin Hozat ilçesinde de bu ocak bulunmaktadır. Tarihi bakımından önemlidir ve inanç merkezlerinden biridir. İlde yapılan turlarda rota olarak kullanılmaktadır. Bu ocağı ziyarete gelenler kurbanlar keserler, dualar ederler ve çırağ yakarlar (Foto 11).

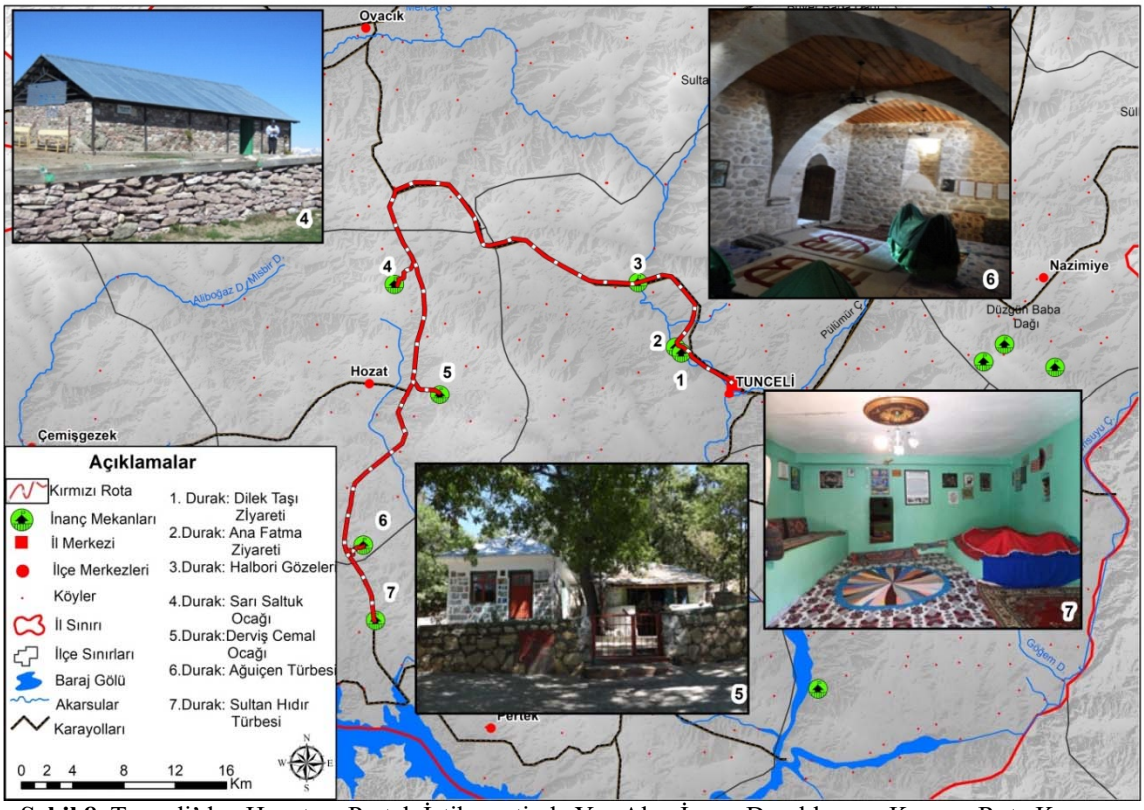

Şekil 8. Tunceli'den Hozat ve Pertek İstikametinde Yer Alan İnanç Duraklarının Kırmızı Rota Kurgusu

Foto 11. Hozat'ta Bulanan Sarı Saltuk Ocağındaki Ziyaretlerden Görünümler

5. Durak noktası Hozat'ta Derviş Cemal köyünde bulunan **Derviş Cemal Ocağı'dır.** Seyyit Cemal, Hacı Bektaşi Veli Dergâhında yetişmiş dervişlerden biridir. Hacı Bektaşi Velayet-namesinde ona ilişkin şunlar aktarılır: Hünkâr ahirete göç edince onun halifelerinden her biri bir yerlere gittiler. 360 halifeden bir kısmının adları günümüze kadar gelmiştir ve bu halifelerden biri de Seyyit Cemal'dir. Seyyit İsmail Ertuğrul'un torunları, 1511 yılında Şah Kulu ayaklanmasına katıldılar ve daha sonraki dönemlerde Dersim'e geldiler ve burada kaldılar. Bu dönemde Dersim Saltukluların elinde bulunuyordu. Seyyit İsmail Ertuğrul'un torunları önce Sağman yöresine yerleştiler. Bir bölümü Hozat'ın Zankirek (Karaçavuş) köyünde yaşamlarını sürdürdüler diğer bir bölümü yine Hozat'ın Akpınar köyünde yaşadılar. Diğer bir bölümü de 1600'lü yılların başlarında Hozat'ın Dervişcemal köyünü kurdurarak burada yaşamlarını sürdürdüler (Saltık 2009: 156-157). Derviş Cemal Ocağı'na ziyarete gelen A10 ocak hakkında şunları aktarmıştır:

"Ocak'ı ziyareti Tunceli'den geldik. Burası kutsal bir yer ve burada çırağlar yakıyor, dilekler dileyip, dualar ediyoruz. Bu ocak normalde çok daha kalabalık oluyor ancak pandemi koşulları nedeniyle seyrek görünüyor'' (A10, 20'li yaşlarda ocağa gelen ziyaretçi).

Günümüzde Hozat Derviş Cemal köyünde ocak ve cem evi bulunmaktadır. İl içinden ve dışından yapılan turlara katılımlarda Derviş Cemal ocağı durak mekânlardan biri olmuştur. Buraya gelenler adaklar adar, kurbanlar keserler ve çırağ yakarlar (Foto 12 ve 13).

Foto 12. Hozat'ta Derviş Cemal Köyü'nde Bulunan Derviş Cemal Türbesi Çırağ Yakma Yeri

Derviş Cemal Ocağı Hozat'ın önemli inanç değerlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu ocak inanç turizm rotasında durak noktası olarak belirlenmelidir.

Foto 13. Hozat'ta Derviş Cemal Türbesinde Bulunan Cemevi

6. Durak noktası Ağuiçen Türbesi'dir**.** Adı Seyit Temiz olan Ağuiçen Seyit Lokman Perende'nin 5. Kuşak'tan İslam bilgini olan Ebul Vefa'nın torunlarından biridir. 1166 yılında Hoca Ahmet Yesevi vefat edince okulun başına geçmiş birçok Ulu Pire ve Türkmen prensine eğitim vermiştir. Ağuiçen; Sarı Saltuk, Hacı Bektaşi Veli, Ahmet Faki, Doğan Ata gibi Ulu Pirlerle Hoca Ahmet Yesevi'nin okulunda okumuştur ve 1219 yılında Moğol istilası yaşanmıştır. Moğol istilasından sonra batıya göç etmiş ve Erdebil'e yerleşmiştir. 1222 yılında burada vefat eder ancak çocukları Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Ağuiçen Türbesi günümüzde Hozat'ın Karabakır köyünde bulunmaktadır ve türbenin bulunduğu mekan restore edilmiştir (Foto 14). Türbe, inanç turizm bakımından potansiyel oluşturan bir merkezidir. Karabakır köyünde yaşayan A11 türbe hakkında şu bilgileri aktarmıştır:

"Türbeyi Tunceli ve diğer ilçelerden ve il dışından da ziyaret edenler olmaktadır. Türbeye gelenler dualar ederler ve çırağlar yakarlar. Türbe köyümüz için önemli bir ziyaret yeridir.''(A11, 40 yaşlarında Karabakır köyünde yaşamaktadır).

Foto 14. Hozat'ın Karabakır Köyü'nde Bulunan Ağuiçen Türbesi Çırağ Yakma Yeri

7. Durak noktası Sultan Hıdır Türbesi'dir. Türbe Pertek'in Dorutay (Zeve) köyünde bulunmaktadır. Aleviler için kutsal olarak kabul edilen önemli inanç merkezlerinden biridir (Foto 15). Ziyarete gelenler dua ederler ve çırağ yakarlar. Sultan Hıdır'ın varlığı ile ilgili türbesinden alınan bilgilere göre farklı söylenceler

bulunmaktadır. Bunlardan biri Harput çevresinden Pertek'e geldiği bilinmektedir. Murat nehrini cübbesi üzerinden geçer Kerar (Eski Pertek) da yaşayanlar bu olayı görürler ve korktukları için Sağman da bir kuyuya atarlar. Ertesi gün ölmediği ve dağlarda gezdiğini görenler keramet sahibi olduğunu anlarlar ve Bey'e söylerler. Bey'in felçli ve gözleri görmeyen bir kızı vardır ve Sultan Hıdır'ın duaları ile iyileşince Bey kızını Hıdır'a verir. Diğer bir bilgi ise Sultan Hıdır'ın 13. Yüzyıl başlarında Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat döneminde yaşayan keramet sahibi bir zat olarak bilinmektedir. Günümüzde felçli olanlar, çocuk sahibi olamayanlar, psikiyatr hastaları gibi daha farklı hastalık ve sıkıntıları olanların bu türbeyi ziyaret ederek şifa aradığı bilinmektedir. İnanç değerleri bakımından önemli bir yere sahip olan Sultan Hıdır türbesi inanç turzim rotası olarak kullanılan merkezlerden biridir. Sultan Hıdır türbesinden sorumlu olan A12 türbe hakkında şunları aktarmıştır:

"Buraya çok sık ziyaretler yapılmaktadır. Bir çok yerden bu türbeyi ziyaret edenler olmaktadır. Sıkıntıları olanlar bu türbeye gelirler dualar ederler. Türbede dua etmek için insanın sığabileceği büyüklükte çukur özel bir yer vardır . *Buraya gelenler bu bölmede dua ederler ve dilek dilerler.'' (A12, 65 yaşlarında türbe sorumlusu).*

Foto 15. Pertek'in Dorutay Köyü'nde Bulunan Sultan Hıdır Türbesi Girişi

Bütün bu türbeler, ocaklar ve ziyaretler dışında Alevilik inancının etkisi ile farklı türbeler, ocaklar ve ziyaretler ve kutsal olarak kabul edilen doğal mekânlar da bulunmaktadır. Elbaba Ziyareti, Derviş Gülabi Türbesi, Yel Baba Ziyareti, Kalmem Sır ve Kal Ferat Ziyareti, Delil Berhican Ocağı gibi inanç değerleri de vardır. Yine merkeze 4 km uzaklıkta olan Sütlüce köy yolunun üzerinde mezarlıkta Derviş-i Milli adı ile anılan bir zata ait yatır bulunmaktadır ve buraya yöre halkının dilekleri için ziyaretler düzenlenmektedir.

4. Sonuç

Tunceli'deki inanç mekânlarında Alevilik kültürünün özellikleri görülmektedir. Alevilik inancı gereği kutsal olarak görülen ocak-türbe-ziyaret yerleri il genelinde sayıca bir hayli fazladır. Ancak çalışmada en çok ziyaret edilen mekânlar, durak noktaları olarak belirlenmiş ve inanç turizmi rota planlaması kapsamında değerlendirilmiştir. Tunceli, kendine özgü inanç değerlerine sahip olması ve bu inanç mekânlarının fazla olması ile diğer illerden ayrılmaktadır. Bu nedenle farklı bir inanç turizmi potansiyeli sunan ilin bu açıdan değerlendirilmesi gereklidir.

Alevilik kültürüne özgü olan ve bu kültürel özellikleri yansıtan inanç noktalarına yapılan ziyaretler çoğunlukla Alevi inancına mensup kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak seyahat acenteleri tarafından düzenlenen turlarla, il dışından da bu kültüre mensup olmayan kişiler tarafından ziyaretler yapılmaktadır. Böylelikle bu mekânlar farklı kültürün tanınmasına imkân sağlamaktadır.

Çalışmada, Alevilik mekânları tespit edilerek bunların nerede oldukları ortaya çıkarılmış ve beş rota belirlenerek bu noktaların özellikleri ve turizm potansiyellerinden bahsedilmiştir. Rotalarda yer alan her bir

durak noktası, inanç turizmi potansiyeli sunmakta ve bu rotalar inanç turizminin gelişmesinde ilk adımlar olacaktır. Çalışmamızda bu noktaların nerede, ne kadar uzunlukta oldukları gibi birçok özelliği haritalar ile ulaşılabilir hale getirilerek planlama yapılmıştır. Tunceli şehri başlangıç kabul edilerek yapılan bu planlama, alt yapı sıkıntılarının giderilmesi ve gerekli yatırımların yapılması sonucu inanç turizmi bakımından Tunceli'yi ön plana çıkaracaktır.

Düzgün Baba ziyareti, Tunceli'de en önemli inanç merkezi olarak kabul edilmektedir. Sadece belli evliya, zat gibi şahıslardan oluşan türbeler değil aynı zamanda doğal değerler de kutsal olarak kabul edilmektedir. Munzur Suyu ve gözeleri ile Halvori gözleri kutsal olarak kabul edilen doğal değerlerdendir. Tunceli Aleviliği ve bunun kültürel yansımaları il için avantajlar oluşturmaktadır. Bu mekânlara yıl boyunca gelen ziyaretçiler çoğunlukta yerel halk olmak üzere il dışı ve yurt dışındandır.

Alevilik kültürüne dayalı, az bilinen ve kendine özgü kültürünü yansıtan bu inanç merkezlerinin daha iyi tanınması için rotaların planlaması gereklidir. Belirlenen bu rotalardaki durak noktaları genellikle kırsal alanlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla kırsal turizm için inanç rotalarının oluşturulması kırsal kalkınmaya destek olacaktır. Geçmişten günümüze sürekli göç veren Tunceli'de, göçlerin önlenmesi ve ekonomik olarak kalkınmanın sürdürülebilirlik kazanmasında turizm değerleri alternatif olarak yer almakta ve bu mekânların inanç turizmi açısından geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için yörede yaşanan güvenlik ve durak noktalarının altyapı sıkıntılarının giderilerek türbe, ocak ve ziyaret yerlerinin halkın ihtiyacına cevap verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu alt yapı hizmetleri yerine getirilirse kendine özgü inanç kültürüne sahip olan Tunceli'nin inanç turizmi merkezi haline gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu ise yerli ve yabancı turist sayılarının artmasına dolayısıyla da kırsal alanların ekonomik anlamda değer kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Coğrafi şartlar Tunceli'yi ekonomik anlamda geri bırakmış olsa da bu çalışmada planlanan durak noktaları, inanç turizmi bakımından önemli bir potansiyel sunmaktadır. Planlamada yer alan durak noktalarının bir an önce fiziki çevre düzenlemeleri ve bilinçli tanıtımlarının yapılması turistlerin sayısını arttıracaktır.

Kaynakça

Akbulut, Ö. G ve Ünsal, Ö. (2018). Yukarı Kızılırmak Kültür ve Doğa Yolu I. Etap (Sivas-Zara). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2018 22(Özel Sayı): 2173-2193.

Arslan, H, Çağlıyan, A. ve Durmuş, E. (2009). Munzur Vadisi'nde (Tunceli) Sürdürülebilir Turizm. *Tücaum (Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi) V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu.* 16-17 Ekim 2008: 461-472.

Creswell, J. W. (2016). *Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches*. California: Sage Publications.

Cokşun, H. (2015). Kangal ve Çevresindeki Alevi Ocakları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,* s: 75.

Çelik, B. D. (2019). *Tunceli Yöresi Aleviliğinde Ocaklar.* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Durmuş, E. ve Çağlıyan, A. (2009). Tunceli İlinde Yaylacılık. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, *8*(1), 84–102.

Durmuş, E (2010). Tunceli İlinde Hayvancılık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/*Volume:* 20. Sayı: 1, 83-114.

Gezik, E ve Çakmak, H. (2010), Raa Haqi–Riya Haqi: *Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Kalan. Isbn / Issn: 9789758424696.

Görmüş, S., Yılmaz, B ve Cengiz, S. (2021). *Rota Malatya*. Kültür ve Doğa Rotası Projesi. İnönü Üniversitesi Yayınevi.

Görmüş, S., Atmış, E., Özkazanç, N, K. vd (2016). Eko Rota Bartın, Doğal ve Kültürel Koridorların Haritalanması. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. Stil Matbaacılık Yay. San. ve Tic. A.Ş.

Günal, V., Alaeddinoğlu, F ve Şahinalp, M. S., (2009). Türkiye'ye Yönelik Kültürel Turizm Turları ve Başlıca Güzergahlar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol.1, no.8, 275-298.

Güney, İ ve Somuncu, M. (2018). Kuşadası İlçesi'nde Turizmin Yaşam Döngüsü: Mekânsal ve Toplumsal Öğeler Üzerinden Bir Değerlendirme. *Türk Coğrafya Dergisi* 71, 101-116.

Henderson, J.C. (2002). Managing Tourism And Islam İn Peninsular Malaysia. *Tourism Management 24, Pp. 447–456.*

Karaman, S. ve Usta, K. (2006). İnanç Turizmi Açısından İznik ve Bir Uygulama Çalışması. *III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, S:473-489.*

Kaya, A. (2004). Tunceli (Dersim) Kültürü. *Can Yayınları* (3. Baskı).

Kozak, N., Kozak, M.A ve Kozak, M. (2015). *Genel Turizm. İlkeler –Kavramlar.* Detay Yayıncılık. 18.Baskı, Ankara.

Oğan, S. (2016). *Tunceli İli Ekonomik Faaliyetlerinin Kültür Coğrafyası Açısından İncelenmesi*. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2013). Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance,*

Özgen, N. (2012). Siirt'in İnanç Turizmi Mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) Örnekleri. *Doğu Coğrafya Dergisi: 27*.

Özgüç, N. (1994). *Beşeri Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri*, 3. Baskı, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.

Öztürk, Z. (2014). *Diyar-I Dersim: Ocaklar - Efsaneler – Aşiretler*. Sokak Kitapları, ISBN:9786051483672.

Saltık, V. (2009). Tunceli'de Alevî Ocakları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 2009/ 52, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü-Fırat Kalkınma Ajansı.

Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta İnanç Turizmi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 16 (2), 1-18.

Tapur, T. (2009). Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(9),473-492.

Timothy, D. J ve Boyd, S. W. (2015). *Tourism and Trails: Cultural, Ecological and Management İssues* (Vol. 64). Channel View Publications.

Turan, E, Z ve Meydan, A. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Din Kültürü Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 29 (1), 79- 89.

Yıldırım, E. (2010). *Tunceli Aleviliği.* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Wright, K. (2007). Religious Tourism. *Leısure Group Travel Special Edition*, November, Pp:8-16.

Wright, K. (2008). Religious Tourism, *Leısure Group Travel Special Edition*, February, Pp:34-35.

Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Method*. 4. Baskı. Thousand Oaks, CA:Sage

WEB Kaynakları:

Elti Hatun Türbesi. 15.03.2021 tarihinde www.Mazgirt.Gov.Tr adresinden erişildi.

Pir Ali Ziyareti 15.03.2021 tarihinde Https://www.Google.Com/Search?Q=Pir+Ali+Ziyareti. adresinden erişildi.

Seyyid Büklü Dede. 15.03.2021 tarihinde Https://www.Pirha.Net/23-Buklu-Dede-Anma-Etkinligi. adresinden erişildi.